

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' כ"ז סיון-שבת ג' תמוז תשפ"ב

העלון וכן לימוד התורה
וויכוח הרבנים מוקדם:
לרפואת האשה רבקה בת וילה תחי'
בתוך שאר חולי ישראל

מסכת יבמות קי"א-קט"ז

שבוע פרשת חוקת

העלון מוקדם לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

דף קי"א

מי שהיה נשוי לשתי יתומות קטנות ומת ובא יבם על הראשונה וחזר ובא על השניה או שבא אחיו על השניה לא פסל את הראשונה וכן ב' חרשות...

כתב השו"ע [סימן קע"א ס"ה] "היו שתיהן קטנות, ובא היבם על אחת מהן, וחזר הוא או אחיו ובא על השניה, לא פסל הראשונה עליו, אבל אסור לו לקיים השניה, אלא מלמדין אותה שתמאן, ויקיים הראשונה". עכ"ל.

וכתב הב"ש [ס"ק ג'] "ממ"נ אם קנויה היא אם כן קנה הראשונה תו לא פסלה השניה את הראשונה כמו בגדולה אם בא על אחת תו ביאת השניה לא פסלת, ואם אינה קנויה א"כ הוי כאלו שתיהם נכריות ומקיים הראשונה ולא את השניה שמא הראשונה קנויה היא והשניה צריכה מיאון דהא הביאה מהני בה וכן בשתיהן חרשת נמי אין השניה פוסלת את הראשונה אלא הביאה מהני בה וצריכה גט". ע"כ.

עוד כתב השו"ע [שם ס"ו] "וכן אם היו שתיהן חרשות, אין ביאת השנייה פוסלת הראשונה, והשנייה אסורה לו ויוציאו בגט". עכ"ל.

קטנה וחרשת, בא יבם על הקטנה וחזר ובא על החרשת, או שבא אחיו על החרשת פסל את הקטנה...

כן היא גירסת רש"י ולפי גירסתו אם הוא בא על הקטנה וחזר ובא אחיו או על הקטנה או על החרשת נפסלה הקטנה עליו וכן פירש הראב"ד ולפי זה יוציא את שתיהן בגט והקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ.

אולם הרי"ף גרס "לא פסל את הקטנה" ולפי"ז יוציא את החרשת בגט וכן היא גירסת הרמב"ם [הל' יבום וחליצה פ"ה הכ"ז] וכן הסכים הרא"ש [].

ולהלכה פסק השו"ע [סימן קע"א ס"ז] "קטנה וחרשת שבא היבם תחלה על הקטנה, וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת, לא פסל את הקטנה, והחרשת צריכה גט, שביאת הקטנה מעולה מביאת החרשת, שהקטנה ראויה לאחר זמן. לפיכך יקיים הקטנה שנבעלה תחלה". עכ"ל.

וכתב הב"ש [ס"ק ד'] שדברי השו"ע הוא כגירסת הרי"ף והרמב"ם וטעמם משום הממ"נ הנ"ל [שהוא לעיל], אבל בא על החרשת ואח"כ על הקטנה פוסלת את החרשת כי החרשת קנויה ואינה קנויה, והקטנה שמא קנויה הוא, ואז קנויה היא לגמרי ופוסלת את החרשת. וביאר הב"ש שהרמב"ם סובר דאז אסור בשתיהן דמאחר ובעת הביאה של הקטנה היתה החרשת פסולה עליו, תו לא מהני מיאון דקטנה לקיים את החרשת, כיון דבחרשת ליכא מצות יבום גמור, משא"כ כשבא על הגדולה אחר שבא על הקטנה מלמדין לקטנה שתמאן ומותר בגדולה כיון שמקיים בגדולה מצות יבום. עכ"ד.

בא יבם על החרשת וחזר ובא על הקטנה, או שבא אחיו על הקטנה פסל את החרשת...

בטעם הדבר כתב רש"י [ד"ה פסל את החרשת] "שמא קטנה קנויה כולה וקנין החרשת משויירת". עכ"ל.

וכתב הרמב"ם [הל' יבום וחליצה פ"ה הכ"ח] "בא היבם תחלה על החרשת וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה פסל את החרשת, ומלמדין את הקטנה שתמאן והחרשת יוצאה בגט". עכ"ל.

ומבואר ברמב"ם שצריך ללמד את הקטנה למאן ואף שאחרי שהיא ממאנת צריך להוציא את החרשת בגט.

אולם הראב"ד השיג על הרמב"ם דכיון ששתיהן יוצאות למה צריך ללמד את הקטנה למאן הרי מבואר בגמ' [דף ק"ט] שצריך להתרחק מן המיאונים ורק לצורך מצות יבום ממאנין. עוד הקשה הראב"ד דאיכא מ"ד דממאנת למאמרו ואינה ממאנת לזיקתו וא"כ איך מהני המיאון.

כולל ומכון ראש פינה:

וכתב המגיד משנה שמה שהקשה הראב"ד דהא ממאנת למאמרו ואינה ממאנת לזיקתו אינה קושיא שכבר פסק הרי"ף [דף ל"ה ע"ב] כדעת עולא [דף ק"ז ע"ב] דס"ל דממאנת אף לזיקתו.

עוד כתב המ"מ דהרמב"ם סובר דלר"א בכל גווני מלמדין שתמאן וגם דעת הרא"ש כן היא.

ובדעת הראב"ד כתב הטור שנראה מדבריו שהקטנה תשאר אצלו אולם המגיד משנה כתב בדעת הראב"ד שלדבריו תמתין הקטנה עד שתגדיל ותצא בגט וחליצה ונסתפק הב"י אם דעתו כדעת הטור שאינו חייב להוציאה אלא שאם בא להוציאה משתגדיל צריכה גט וחליצה או שדעתו שאינו רשאי לקיימה וחולק על הטור.

והטור כתב שנראה שמלמדין את הקטנה שתמאן ותשאר החרשת אצלו וכתב שכן נראה מדברי הרא"ש.

והב"י כתב שאינו יודע מהיכן למד כן הטור מדברי הרא"ש שהרי הטור [סו"ס ח'] כתב את המשנה סתם ולא פירש בה דבר ועוד דמשמע שדעת הרא"ש כדעת הרמב"ם שהרי המגיד משנה כתב שטעמו של הרמב"ם הוא משום שס"ל לר"א מלמדין אותה שתמאן בכל גוונא וכדעת הרי"ף וגם דעת הרא"ש כן היא.

והנמוקי יוסף [דף ל"ח ע"ב בדפי הרי"ף] כתב בשם הרשב"א [דף קי"א ע"ב ד"ה הא] דלמאן דאמר ממאנת אף לזיקתו אם בא היבם על החרשת וחזר ובא בין הוא בין אחיו על הקטנה מלמדין את הקטנה שתמאן בו ותשאר החרשת עמו, שהרי היא עקרה את הזיקה במיאונה לגמרי וכמו שלא היתה צרתה כלל וקיימא לן ממאנת אף לזיקתו וקיימא לן כרבי אליעזר דאמר בכולן מלמדין את הקטנה שתמאן בו, אבל הרמב"ם כתב שאם בא היבם על החרשת וחזר ובא על הקטנה, מלמדין הקטנה למאן והחרשת יוצאה בגט, וזה תימה שהרי עקרה זיקתה לגמרי אחר שמיאנה בביאה ובזיקה, ועוד שהוא בעצמו [פ"ה הלכה ל'] כתב גבי גדולה וקטנה שאם בא על הקטנה וחזר ובא על הגדולה מלמדין את הקטנה שתמאן ויקיים את הגדולה שבעילת זו קונה קנין גמור, ואם איתא דחרשת יוצאה בגט מפני שנפסלה תחלה בביאה דקטנה ואין יציאתה דקטנה מתירה, מאי שנא גדולה והלא אפילו הגדולה נפסלה בביאת הקטנה תחלה ואם מיאונה מתירה אף בחרשת כן ונשאר בצ"ע.

להלכה כתב השו"ע [סימן קע"א ס"ח] "בא על החרשת, וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה, פסל את החרשת. ומלמדין את הקטנה שתמאן בו, ויוציא החרשת בגט". עכ"ל. וכתב הרמ"א "זהו דעת הרמב"ם, אבל אחרים חולקים עליו כמפורש בטור ובנימוקי יוסף פרק בית שמאי".

פקחת וחרשת, בא יבם על הפקחת וחזר ובא על החרשת, או שבא אחיו על החרשת לא פסל את הפקחת, בא יבם על החרשת וחזר ובא על הפקחת, או שבא אחיו על הפקחת פסל את החרשת...

כתב הרמב"ם [הל' יבום וחליצה פ"ה הכ"ט] "היו אחת פקחת ואחת חרשת, בא היבם על הפקחת וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת לא פסל את הפקחת והחרשת צריכה גט, בא היבם על החרשת וחזר הוא או אחיו ובא על הפקחת פסל את החרשת והחרשת יוצאה בגט והפקחת בגט וחליצה". עכ"ל.

וכתב המגיד משנה שהטעם שאם בא על הפקחת ואחר כך על החרשת החרשת צריכה גט אע"פ שביאת פקחת פוטרת מן הזיקה הוא משום שיש ביאה אחר ביאה להצריך את השניה גט אפילו בב' פקחות אך זה דוקא כשבא עליה לשם יבום או לשם אישות אבל לא כשבא עליה לשם זנות.

ואם בא על החרשת ואחר כך בא על הפקחת מבואר ברמב"ם שהחרשת יוצאה בגט ואינה צריכה חליצה ובטעם הדבר כתב המגיד משנה שהוא משום שביאתה היתה ביאה כשרה ומספיק לה גט אולם הפקחת צריכה גט וחליצה משום שביאתה היתה ביאה פסולה.

להלכה כתב השו"ע [סימן קע"א ס"ט] "אחת פקחת ואחת חרשת, בא היבם על הפקחת, וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת, לא פסל הפקחת, והחרשת צריכה גט. בא היבם על החרשת, וחזר ובא הוא או אחיו על הפקחת, פסל את החרשת; החרשת יוצאה בגט, והפקחת בגט וחליצה". עכ"ל.

גדולה וקטנה, בא יבם על הגדולה וחזר ובא על הקטנה, או שבא אחיו על הקטנה לא פסל את הגדולה, בא יבם על הקטנה וחזר ובא על הגדולה, או שבא אחיו על הגדולה פסל את הקטנה, ר' אלעזר אומר מלמדין הקטנה שתמאן בו...

בגמ' נפסק הלכה כר"א וטעמו של ר"א הוא משום שכיון שבא על הגדולה בתחילה קיים מצות יבום וכשחזר ובא על הקטנה קנאה מכיון שיש ביאה אחר ביאה ואסור לקיים את השניה ולפיכך מלמדין אותה שתמאן וכשבא על הקטנה תחילה כיון שלא קיים מצות יבום מן התורה כשבא אחר כך על הגדולה קנאה קנין גמור מן התורה ונדחת הקטנה מפניה ואסור לקיימה ולפיכך מלמדין את הקטנה שתמאן.

כתב השו"ע [סימן קע"א ס"י] "אחת גדולה ואחת קטנה, בא על הגדולה, וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה, לא פסל הגדולה, ומלמדין הקטנה שתמאן בו. בא על הקטנה, וחזר הוא או אחיו ובא על הגדולה, מלמדין הקטנה שתמאן בו, ויקיים הגדולה". עכ"ל.

יבם קטן שבא על יבמה קטנה יגדלו זה עם זה, בא על יבמה גדולה תגדלנו...

כתב השו"ע [סימן קס"ז ס"ה] "יבם קטן שבא על יבמה קטנה, יגדלו זה עם זה. ואם בא לגרשה קודם שיגדיל, אינו יכול, דגט קטן אינו גט". עכ"ל.

היבמה שאמרה בתוך שלשים יום לא נבעלתי - כופין אותו שיחלוץ לה, לאחר שלשים יום - מבקשין הימנו שיחלוץ לה, ובזמן שהוא מודה, אפילו לאחר שנים עשר חדש - כופין אותו שיחלוץ לה...

בגמ' לקמן [דף ק"ב ע"א] מקשינן עד שנכפנו לחלוץ נכפנו לייבם אמר רב בשגיטה יוצא מתחת ידה.

וכתבו הרמב"ן והרשב"א [דף ק"ב ע"א ד"ה בשגיטה יוצא] שהוא נתן את הגט הזה עכשיו כי אם הוא נתנו קודם כניסה אפילו לאחר שלשים יום היא היתה נאמנת לומר לא נבעלתי דכיון דאיכא איסורא מוקי נפשיה מלבעול והביאם המ"מ [הל' יבום פ"ב ה"ה].

והנה כתב הרמב"ם [הל' יבום וחליצה פ"ב ה"ה] "יבמה שנתיבמה ואמרה בתוך שלשים יום לא נבעלתי ואף על פי שהוא אומר בעלתי וגירשה כופין אותו שיחלוץ לה הואיל וקדם וגירשה בגט, ואם עדיין לא גירש כופין אותו שיבעול או יחלוץ ויוציא בגט. גירשה לאחר שלשים יום והיא אומרת לא נבעלתי מבקשים ממנו שיחלוץ לה, ואם היה מודה שלא בעל כופין אותו לחלוץ, היא אומרת נבעלתי והוא אומר לא בעלתי אינה צריכה חליצה שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנסה". עכ"ל.

וביאר המגיד משנה שהטעם שאם היא אומרת לא נבעלתי בתוך ל' יום והוא אומר בעלתי ולא נתן גט ואינו רוצה לבעול כופין אותו שיחלוץ ויוציא בגט ולא סגי הוא משום שכיון שהם סותרים זה את זה דנים את זה כספק וצריכה גט וחליצה.

וכתב המ"מ שזהו הדין המבואר בברייתא בגמ' הוא אומר בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי אע"פ שחזר ואמר לא בעלתי צריכה גט וחליצה.

אולם כתב המגיד משנה שיש מפרשים את הדין האמור לאחר ל' יום וצריכה גט משום שהוא נאמן לומר בעלתי וצריכה חליצה משום שהיא אמרה לא בעלתי ושוויה אנפשה חתיכה דאיסורא ונראה מדבריהם שבתוך ל' יום אינה צריכה אלא חליצה דאמרינן שלא בעל אולם מדברי הרמב"ם אין נראה כן אלא מיירי בין בתוך ל' יום בין לאחר ל' יום.

עוד ביאר המ"מ באופן אחר שמה שאמרו בגמ' להלן [שם] "הנהו שניהם מודים דאתו לקמיה דרבא, אמר להו רבא: חלוצו לה ושרו לה תיגרא. אמר ליה רב שרביא לרבא, והתניא צריכה גט וחליצה אמר ליה אי תניא תניא" אשר מבואר מזה שהיא צריכה גט וחליצה, מיירי אפילו בתוך ל' ואע"פ שלא אמר מעיקרא בעלתי.

וזהו דלא כפרש"י שפירש שם שמיירי שאמר מתחילה בעלתי וחזר והודה לדבריה ואמר לא בעלתי והטעם שאינה יוצאה בלא גט הוא משום שכל שכנסה אינה יוצאה בלא גט אע"פ ששניהם מודים שלא בעל משום דכיון שכנסה יאמרו אנשים שהוא בעל אותה ויאמרו שיבמה שנבעלה יוצאה בחליצה בלא גט.

וכתב המ"מ שיש להוכיח כן מהא דאמרינן בגמ' [שם] "בעא מיניה הון בריה דר"נ מר"נ צרתה מהו, א"ל וכי מפני שאנו כופין ומבקשין תיאסר צרה", ופרש"י דאע"ג דאמרה יבמה

לא נבעלתי צרתה ודאי לא מתסרא, דחזקה כונס את האשה בועל לאלתר. ומוכח דאפילו לקולא אמרינן דחזקה כנוסה שנבעלה, וא"כ בודאי היא צריכה גט. וזה הטעם של הרמב"ם שכתב או יחלוץ ויוציא בגט, ומשמע דבכל גוונא צריכה גט ואפילו אם אינו אומר בעלתי, כי אם היתה כוונת הרמב"ם דוקא כשהוא אומר בעלתי היה לו לכתוב אף על פי שחזר ואמר לא בעלתי. וכתב המ"מ שכן משמע מהרי"ף. שהביא את הגמ' של הנהו שניהם מודים ולפרש"י לא היה צריך להביא את זה שהרי כבר כתבו את הברייתא ואין בזה תוספת חידוש.

ובהא דכתב הרמב"ם "היא אומרת נבעלתי והוא אומר לא בעלתי אינה צריכה חליצה שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנסה" כתב המגיד משנה שנראה מדבריו שאפילו בתוך ל' יום אינה צריכה חליצה וזהו שכתב הרמב"ם "שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנסה" ולא כתב "שאין זה נאמן לאוסרה לאחר ל' יום" אולם רש"י פירשה דוקא לאחר ל' יום אבל בתוך ל' יום צריכה חליצה אולם כתב המ"מ שנראה עיקר כדברי הרמב"ם דחזקה כנוסה בעולה וכיון שהיא אומרת נבעלתי נאמנת ולא גרעה מצרה שאמרו שהיא מותרת בחזקה זו.

ובגמ' לקמן [דף ק"ב ע"א] איתא "בעא מיניה הון בריה דרב נחמן מדרב נחמן: צרתה, מהו? אמר ליה וכי מפני שאנו כופין ומבקשין תיאסר צרה". ע"כ.

ופרש"י רש"י צרתה מהו - "יבמה שכנסה היבם ונפטרה צרתה ואמרה יבמה לאחר זמן לא נבעלתי מהו ליאסר צרתה מפני דיבורה של זו".

מפני שאנו כופין ומבקשים - "לצרכה דאיהי שויתה לנפשה חתיכה דאיסורא נאסרה צרתה ודאי לא מיתסרא דחזקה הכונס את האשה בועל לאלתר". עכ"ל.

וכתב הרא"ש [סימן י'] דנראה לדקדק מתוך פירושו שפירש שאחרי שהיא נסתרה היא בחזקה בעולה מיד שאע"פ שהיא אומרת לא נבעלתי וגם הוא אומר לא בעלתי לא מהימני לאסור הצרה ורק לגבי עצמה הואיל דיבורה לאוסרה בלא חליצה משום דשויתה לנפשה חתיכה דאיסורא אבל לא לגבי צרה.

עוד כתב הרא"ש דנראה לדקדק מתוך פירוש רש"י שאם היבם אמר בתוך שלשים יום לא בעלתי, הצרה אסורה, שהרי רש"י פירש על הא דהיא אומרת נבעלתי והוא אומר לא בעלתי דיוצאה בגט דלאחר שלשים יום איירי, ובזה דוקא היא נאמנת ולא צריכה חליצה אבל בתוך שלשים יום הוא נאמן וצריכה חליצה. וכיון שהוא נאמן לאוסרה אף על פי שהיא מכחישתו, כל שכן שהוא נאמן לאסור את הצרה.

ומה שפירש רש"י דכיון שנסתרה הרי היא בחזקה בעולה קאי על כופין בתוך שלשים ומבקשין אחר שלשים, דמיירי כשהוא אומר בעלתי, ואהא קאמר שהיא נאמנת לשווייא

נפשה חתיכה דאיסורא אבל לא אצרה, אבל לאחר שלשים אפילו שניהם מודים צרה מותרת. ע"כ שיטת הרא"ש.

אולם כתב הטור שלדעת ר"י אפילו בתוך ל' יום והוא והיא אומרים שלא בעל אינו נאמן לאוסרה וכתב הב"י שכן נראה מדברי התוס' [ד"ה היא אומרת] וכ"כ שפירש רבינו חננאל. אולם כתב הב"י שמדברי התוס' מבואר שר"י נסתפק בדבר ויש לו צד שאין הצרה מותרת אלא לאחר ל' יום ולא היה ראוי לכתוב דין זה בשם ר"י כיון שהוא מסופק בזה.

והרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה של צרה והרא"ש [סוף סימן י'] הקשה על הרי"ף למה השמיטו והב"י כתב לתרץ דנראה שהרי"ף והרמב"ם מפרשים כפירוש ר"ח וכפי פשוט משמעות ל' רש"י דהצרה מותרת בכל ענין ולכן לא הוצרכו להזכיר דין זה דכיון שלא נזכר דין זה מהיכא תיתי לאוסרה.

וכתב הב"י בבדק הבית דכיון שמהרי"ף והרמב"ם משמע שהצרה מותרת בכל גווי ואפילו בתוך ל' יום וכן הוא דעת רבינו חננאל וכן הוא פשוט דברי רש"י הכי נקטינן ודברי הרא"ש בפרש"י אינם מוכרחים ואע"ג שר"י מסופק בדבר לא שבקינן את פשיטותא דהראשונים הנ"ל משום ספיקא דהר"י.

להלכה כתב השו"ע [סימן קס"ז ס"ו] "יבמה שנתייבמה ואמרה בתוך ל' יום: לא נבעלתי, אף על פי שהוא אומר: בעלתי, וגירשה, כופין אותו שיחלוץ לה, הואיל וקדם וגירשה בגט. ואם עדיין לא גירש, כופין אותו שיבעול או יחלוץ ויוציא בגט. [ואפי' מודה לדבריה שלא בעל, צריכה גט וחליצה, דכל כנוסה בחזקת בעולה - הגהת הרמ"א]. גירשה לאחר שלשים יום, והיא אומרת: לא נבעלתי, מבקשים ממנו שיחלוץ. ואם הוא מודה שלא בעל, כופין אותו לחלוץ. היא אומרת: נבעלתי, והוא אומר: לא בעלתי, אינה צריכה חליצה, שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנסה. [ויר"א דתוך ל' יום הוא נאמן, וצריכה חליצה עם הגט - הגהת הרמ"א], וצרתה, לעולם מותרת, אפילו הוא והיא אומרים שלא בעל, ואפילו בתוך ל' יום". עכ"ל. וכתב הרמ"א "ויר"א דכל ל' יום הוא נאמן לומר שלא בעל, לאסור הצרה". עכ"ל.

וכתב הב"ש [ס"ק]

הנודרת הנאה מיבמה, בחיי בעלה - כופין אותו שיחלוץ לה, לאחר מיתת בעלה - מבקשין הימנו שיחלוץ לה; ואם נתכוונה לכך, אפי' בחיי בעלה - מבקשין הימנו שיחלוץ לה...

רש"י פירש בחיי בעלה - "ולא נתכוונה לפטור עצמה הימנו לאחר מיתת בעלה אלא שהיה להם כעס זה עם זה". וכתב המ"מ [פ"ב הט"ו] פירוש לדבריו שכל שהיה שם כעס חוששין שמא נתכוונה לכך ואין כופין אותו לחלוץ שמה ששנינו במשנה ואם נתכוונה לכך אינו רוצה לומר כשידוע בבירור שלכך נתכוונה אלא כל שיש לומר שלכך נתכוונה אין כופין אותו לחלוץ ורישא דקתני כופין אותו לחלוץ הוא משום דאמרין דלא מסקא אדעתה דמיית בעלה וכדאיתא בגמרא [דף ק"ב ע"א].

דתינא: טענת בתולים - כל שלשים יום, דברי רבי מאיר; רבי יוסי אומר: נסתרה - לאלתר, לא נסתרה - אף לאחר כמה שנים. רבה אומר: אפי' תימא ר' יוסי, עד כאן לא קאמר ר' יוסי התם - אלא בארוסתו דגיס בה, אבל אשת אחיו מיבזז בזיזי מינה...

כתב הרא"ש [כתובות פ"א סימן י"ח] "הא דנאמן להפסידה כתובתה היינו כשערער מיד אחר בעילה ראשונה אבל אם שתק ואחר כך ערער לא מהימן כדאיתא בירושלמי טענת בתולים עד שלשים יום רבי יוסי אומר נסתרה מיד, ולא נסתרה אפילו לאחר שלשים יום, אף על גב דביבמות פרק בית שמאי [דף ק"א ע"ב] מיייתי הך ברייתא אהא דקאמר עד שלשים יום מוקי איניש אנפשיה וקאמר דרבי מאיר היא דאמר טענת בתולים כל שלשים יום אבל רבי יוסי סבר דלא מוקי אנפשיה, ואם אמר לא בעלתי מיד אלא אחר שלשה ימים או ארבעה בעלתי ולא מצאתי בתולים לא מהימן, מכל שכן שמעינן דאם בעל ולא ערער ואחר זמן ערער דלא מהימן, דהא דלא מהימן כשאמר לא בעלתי מיד אלא לאחר זמן היינו משום דאמרין דלא מוקי איניש אנפשיה ושקורי משקר אלא בעל ומצא בתולים, ואחר כך נהפך לבו לשנאותה ואמר שלא בעל עד עתה כדי שיאמינו לו" עכ"ל.

כתב השו"ע [סימן ס"ח ס"ו] "עד מתי יש לו לטעון טענת בתולים, אם נסתרה מיד; אם לא נסתרה, אפילו לאחר שלשים יום". עכ"ל.

וכתב הב"ש [ס"ק כ"ה]

דף קי"ב

איבעיא להו: נטולה אני מן היהודים, ליבם מהו? מי מסקה אדעתה דמיית בעלה ונפלה קמי יבם, או לא? רב אומר: יבם אינו כבעל, ושמואל אומר: יבם הרי הוא כבעל..."

ומסקינן בגמ' כדעת רב דיבם אינו כבעל.

והנה רש"י שם פירש דספק הגמ' אם היא אסורה ליבם מפני הנדר שנדרה בחיי בעלה אולם כתב הב"י שמדברי הרי"ף נראה שהוא מפרש דלא משום איסור נדר קאמר אלא הספק הוא לענין אם היא נחשבת כנודרת הנאה בחיי בעלה שכופין אותו לחלוץ לה, שהרי"ף כתב [דף ל"ט ע"א] "יבם אינו כבעל וכופין אותו לחלוץ ונפקא מינה דלא הויא מורדת וטעמא דנדרה בחיי הבעל הא לאחר מיתת בעלה הויא מורדת ושמעת מינה דליתא לדשמואל דאמר אין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם" ע"כ.

וכדברי הרי"ף כן נראה מדברי הרמב"ם [הל' יבום פ"ב הט"ו] שכתב "יבמה שנדרה הנאה מיבמה בחיי בעלה או שנדרה הנאה מכל היהודים כופין אותו שיחלוץ לה ותטול כתובתה ואם נדרה לאחר מיתת בעלה מבקשין ממנו שיחלוץ לה ואם לא רצה הרי זו מורדת וכן אם נתכוונה בנדרה אפילו בחיי

בעלה כדי שלא ייבם אותה אין כופין אותו לחלוץ אלא אם כן מרדה ותצא בלא כתובה". ע"כ.

וכתב הטור [סימן קס"ה] "יבמה שנדרה הנאה מיבמה בחיי בעלה שיש הוכחה שלא כיונה לאסור עצמה על היבם או שנדרה הנאה מכל העולם בחיי בעלה כופין אותו לחלוץ ונותן לה כתובה נדרה מהיבם אחר מיתת הבעל או אפילו בחיי בעלה ונתכוונה בנדרה כדי לאסור עצמה על היבם מבקשין ממנו לחלוץ ואם אינו רוצה אין כופין וכתב רב אלפס שדינה כדין מורדת וכ"כ הרמב"ם שתצא בלא כתובה והראב"ד כתב שאין כופין אותו לחלוץ ומ"מ אין לה דין מורדת שתצא בלא כתובה וכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל דאפילו למאן דאית ליה מצות יבום קודמת אין לה דין מורדת שתפסיד כתובתה". עכ"ל.

כתב הב"י בשם הרשב"ץ [תשב"ץ ח"ב סימן ר"ס] דמה שאמרו בנודרת הנאה מיבמה מבקשין ממנו וכופין, אינו אלא כשהנדר קיים, אבל אם מצאה פתח לנדרה מתייבמת ולא אמרינן בה כל יבמה שאין אני קורא בה יבמה יבא עליה בשעת מיתה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים [עי' לעיל דף כ"ז ע"ב]. והביא ראיה לדבריו, והוא הדין אם היה בעל מום בשעת נפילה ונתרפא שהוא מייבם. וכתב עוד שם ביבם שהיה נכפה בחיי אחיו וטוען שנתרפא עליו להביא ראיה וכיון דנכפה הוי מומין שבסתר [עי' כתובות דף ע"ז ע"א] ואי אפשר להביא ראיה הרי הוא בחזקת בעל מום ואין חוסמין אותה [עי' לעיל דף ד' ע"א].

עוד כתב הב"י בשם הרשב"א [סימן אלף ר"ב] שיש לדון בעושה מאמר ביבמתו וחזרה וקיבלה מאמר מאחיו ואסרה עצמה על שניהם [לעיל דף נ' ע"א] או שרקקה וקיי"ל [לעיל דף ק"ד ע"ב] דנאסרה על היבם אם דנים אותה כמורדת וכמו יבמה שנדרה הנאה מיבמה אחר מיתת בעלה או לא.

וכתב הרשב"א שכל כה"ג לא מצינו שכותבים עליה אגרת מרד אלא כדי שתחזור בה ותתייבם לו, אבל זו שנאסרה על האחים לעולם אין כותבין לה כיון שאינה יכולה להתייבם.

והוכיח כן הרשב"א שהרי אין לך גורמת לאסור על בעלה יותר מן המזנה, ואפילו הכי אין דנין אותה כמורדת שהרי לא הפסידה בלאותיה [כתובות דף ק"א ע"ב].

ועוד שגם על נודרת שהרי"ף למד ממנה למורדת אין הכל מודים לו שרבינו אפרים תלמידו [הו"ד בבעל המאור יבמות דף ל"ט ע"א וברא"ש שם סימן י"א] חולק עליו וסובר דכופין ומבקשין שאמרו בפלוגתא דרב ושמואל לא שייך במורדת כלל דאם כן קשיא דשמואל אדשמואל, אלא לא שמענו ממנה אלא לאחר מיתת בעלה אין כופין לחלוץ כפשטה דמתניתין.

ועוד שרש"י פירש את הסוגיא שמחלוקת רב ושמואל היא אם הנדר שנדרה בחיי בעלה אוסר אותה גם על היבם או לא והוא הפירוש הנכון וא"כ אין מקור להפסידה כתובתה וכל שכן כשרקקה אינה מפסדת כתובתה דהא אפילו לא נתכוונה אסורה עליו [לעיל דף ק"ה ע"א] ואם אתה מפסידה כתובתה לקתה מדת הדין בכך. עכ"ד הרשב"א.

להלכה כתב השו"ע [סימן קס"ה ס"ב] "יבמה שנדרה הנאה מיבמה בחיי בעלה, או שנדרה הנאה מכל היהודים, כופין אותו שיחלוץ לה. ואם נדרה לאחר מיתת בעלה, מבקשים ממנו שיחלוץ לה. וכן אם נתכוונה בנדרה אפילו בחיי בעלה, כדי שלא ייבם אותה, מבקשים ממנו שיחלוץ לה". עכ"ל.

וכתב הרמ"א "היה יבמה כהן, והלכה ונתקדשה לאחר כדי שלא יוכל ליבמה, דינה כאלו נדרה הנאה ממנו. ומ"מ אין כופין אותו לחלוץ, הואיל והיא גרמה שאסורה לו, וי"א שאם רקקה לפני האחים או כדומה לזה, וגרמה שאסורה לייבם, אין לה דין מורדת הואיל וא"א לה לייבם מעכשיו. וכבר נתבאר בסמוך שכל חלוקים אלו למ"ד מצות ייבום קודם, אבל למ"ד מצות חליצה קודמת, אין לה דין מורדת כלל אם אינה רוצה ביבום". עכ"ל.

וכתב הב"ש

חרש שנשא פקחת, ופקח שנשא חרשת, אם רצה להוציא - יוציא, ואם רצה לקיים - יקיים; כשם שהוא כונס ברמיזה, כך הוא מוציא ברמיזה...

כתב הנמוקי יוסף בדירושלמי איתא שזהו דוקא כשקידשה בכסף אבל אם קדישה בביאה קידושי קידושין גירושיו אינם גירושין אך כתב הב"י [סימן קכ"א] שלא ראה לאחד מן הפוסקים שפסק את הירושלמי הנ"ל.

כתב השו"ע [סימן קכ"א ס"ו] "אבל חרש שאינו שומע ואינו מדבר, אינו מוציא את אשתו ברמיזה, אם נשאת כשהיה פקח או שנפלה לו יבמה מאחיו פקח. אבל אם נשא אשה כשהוא חרש, אפילו היא פקחת, מוציא ברמיזה". עכ"ל.

פקח שנשא פקחת ונתחרשה, אם רצה - יוציא, ואם רצה - יקיים, נשתטית - לא יוציא, נתחרש הוא או נשתטה - אינו מוציא עולמית אמר רבי יוחנן בן נורי: מפני מה האשה שנתחרשה יוצאה, והאיש שנתחרש אינו מוציא? אמרו לו: אינו דומה האיש המגרש לאשה המתגרשת, שהאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה, והאיש אינו מוציא אלא לרצונו...

כתב השו"ע [סימן קי"ט ס"ו] "יכול לגרשה בלא דעתה לפיכך קטנה מתגרשת אף על פי שאין בה דעת גמורה, אפילו אם קבל אביה קדושיה שהם דאורייתא, או חרשת שנתקדשה כשהיתה פקחת, ונתחרשה..."

וכתב הרמ"א "וכל זה מדינא, אבל רבינו גרשום החרימם שלא לגרש אשה שלא מדעתה, אם לא שעברה על דת, וכמו שנתבאר לעיל ס' קט"ו. ואפי' אם רוצה ליתן לה הכתובה, אין לגרשה בזמן הזה שלא מדעתה. עבר וגירשה בעל כרחא, בזמן הזה, ונשאת, שוב אין האיש נקרא עברייני. גירשה מדעתה, ונמצא פסול בגט, יכול אחר כך לגרשה בעל כרחא. נולדו בה מומין, ע"ל סוף סימן קי"ז אם יכול לגרשה בעל כרחא. יש אומרים דבמקום מצוה יכול לגרש אשתו בעל כרחא או מתירים לו לישא שתי נשים". עכ"ל.

אמר רמי בר חמא: מאי שנא חרש וחרשת דתקינן להו רבנן נשואין, ומ"ש דשוטה ושוטה דלא תקינן להו רבנן נשואין...

ובגמ' להלן [דף ק"ג ע"א] איכא מאן דאמר שקידושי חרש וחרשת הן ספק קידושין אבל אין כן ההלכה.

כתב הרמב"ם [הל' אישות פ"ד ה"ט] "חרש שנשא פקחת וכן חרשת שנשאת לפקח אין קידושיהן גמורין מן התורה אלא מדברי סופרים, לפיכך אם בא פקח וקידש אשת חרש הפקחת הרי זו מקודשת לשני קידושין גמורין ונותן גט והיא מותרת לבעלה החרש, אבל השוטה שקידש פקחת או פקח שקידש שוטה אין כאן קידושין כלל לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים". עכ"ל. ומבואר ברמב"ם דס"ל שפקח שקדש את אשת חרש הפקח נותן גט והיא מותרת לבעלה החרש. אולם הראב"ד השיג עליו וכתב "א"א טעה בזה שאינה מותרת לחרש שמא יאמרו גירש זה ונשא זה ונמצא מחזיר גרושתו מן הנישואין". והמגיד משנה שהרמב"ם לא טעה בזה דמה שאמרו בגמ' שמא יאמרו גירש זה ונשא זה וכו' שייך רק בקידושין דאורייתא אבל חרש שאין לו קידושין מן התורה ואפילו אם גירשה ואחר כך החזירה אינו עובר באיסור תורה אין לנו להוסיף על הגזירות ולומר שמא גירשה זה ונשאה זה.

להלכה כתב השו"ע [סימן מ"ד ס"א] "חרש וחרשת אינם בני קדושין מן התורה, בין נשאו כיוצא בהן בין חרש שנשא פקחת בין חרשת שנישאת לפקח; אבל חכמים תקנו להם נשואין. לפיכך אם בא פקח וקידש אשת חרש, הפקחת, הרי זו מקודשת לשני קדושין גמורים, ונותן גט והיא מותרת לבעלה החרש". עכ"ל.

וכתב הב"ש [ס"ק ב'] דאע"ג שאם גירש החרש ונשאת לפקח אסורה לבעלה החרש מכל מקום כאן דלא גירשה לא חיישינן שמא יאמרו גירש כיון שאפילו אם גירשה אין איסור דאורייתא דהא קידושי חרש אינם אלא מדרבנן.

אולם אם בא פקח ונשא אותה [ולא רק קידשה] כתב הב"ש [שם] שאסורה אפילו לבעלה החרש מדין כל שאסורה לבעול אסורה לבעל

קטן דלא תקינן רבנן נישואין...

כתב השו"ע [סימן מ"ג ס"א] "קטן שקדש או נשא, אינו כלום, דלא תקינן רבנן נשואין לקטן. ואסור להשיאו אשה בעודו קטן". עכ"ל. [מיהו אם כבר נשאה, אין צריך לגרשה, ומותרת לעמוד עד שתגדיל - הגהת הרמ"א]. ואפילו שלח סבלונות משהגדיל, אינו כלום, דלא חיישינן שמא שלח לשם קדושין. אבל אם יש עדים שנתייחד עמה משהגדיל, צריכה גט, משום דמסתמא בעל לשם קידושין. ואם קיימה משהגדיל, כתובתה קיימת ואין צריך לכתוב לה כתובה אחרת. ודוקא מנה ומאתים, אבל תוספת אין לה". וכתב הרמ"א "לא כתב לה כתובה כשהוא קטן, כשיגדיל אינו כותב לה רק מנה, דהא ההיא שעתא לאו בתולה היא". עכ"ל.

ב' אחין חרשין נשואין לב' אחיות חרשות, או לשתי אחיות פקחות, או לשתי אחיות אחת חרשת ואחת פקחת, או ב' אחיות חרשות נשואין לשני אחין פקחין, או לשני אחין חרשין, או לשני אחין אחד חרש ואחד פקח - הרי אלו פטורין מן החליצה ומן הייבום; ואם היו נכריות - יכנסו, ואם רצו להוציא - יוציאו...

כתב השו"ע [סימן קע"ה ס"ג] "שני אחים חרשים נשואים לשתי אחיות פקחות או חרשות, או אחת פקחת ואחת חרשת, וכן שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחים פקחים או חרשים או אחד פקח ואחד חרש, ומת אחד מהם, תצא משום אחות אשה. ואם היו נכריות, יכנסו; ואם אח"כ ירצו להוציא בגט, יוציאו". עכ"ל.

שני אחין - אחד חרש ואחד פקח, נשואין לשתי אחיות פקחות, מת חרש בעל הפקחת, מה יעשה פקח בעל הפקחת? תצא משום אחות אשה; מת פקח בעל הפקחת, מה יעשה חרש בעל פקחת? מוציא אשתו בגט, ואשת אחיו אסורה לעולם...

כתב השו"ע [סימן קע"ה ס"ב] "שני אחים, אחד פקח ואחד חרש, נשואים לשתי אחיות פקחות, או אחת פקחת ואחת חרשת, והפקחת נשואה לפקח, מת חרש בעל החרשת, או חרש בעל הפקחת, תצא משום אחות אשה. מת פקח בעל הפקחת, החרש בעל החרשת, או בעל הפקחת, מוציא את אשתו בגט, ואשת אחיו אסורה לעולם". עכ"ל.

שני אחין פקחין נשואין לשתי אחיות - אחת חרשת ואחת פקחת, מת פקח בעל חרשת, מה יעשה פקח בעל פקחת? תצא משום אחות אשה; מת פקח בעל פקחת, מה יעשה פקח בעל החרשת? מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה...

כתב השו"ע [סימן קע"ה ס"י] "היתה אחת פקחת ואחת חרשת, מת בעל החרשת, תצא משום אחות אשה. מת בעל הפקחת, בעל החרשת מוציא את אשתו בגט, ואת אשת אחיו בחליצה".

שני אחין - אחד חרש ואחד פקח, נשואים לב' נכריות - אחת חרשת ואחת פקחת, מת חרש בעל חרשת, מה יעשה פקח בעל פקחת? כונס, ואם רצה להוציא - יוציא; מת פקח בעל פקחת, מה יעשה חרש בעל חרשת? כונס ואינו מוציא לעולם...

כתב השו"ע [סימן קע"ב ס"ו] "שני אחים, אחד חרש ואחד פקח, נשואים לשתי נשים, אחת חרשת ואחת פקחת, פקח לפקחת, וחרש לחרשת, מת חרש בעל החרשת, אחיו הפקח כונס, ואם רצה אח"כ, יוציא בגט. מת פקח בעל הפקחת, אחיו החרש כונס, ואינו מוציא לעולם. הסומא, מייבם". עכ"ל. וכתב הרמ"א "ואינו חולץ ואם חלץ, חליצתו כשרה. ונראה לי שאם אין כאן אח, אלא הוא, חולץ לכתחלה, מאחר שאי אפשר בענין אחר. וע"ל סימן קמ"ט בפירוש החליצה סעיף ס"ד". עכ"ל.

דף קי"ג

חמשה לא יתרמו, ואם תרמו - אין תרומתן תרומה, ואלו הן: חרש, שוטה, וקטן, והתורם את שאינו שלו, ועובד כוכבים שתרם של ישראל אפילו ברשות ישראל - אין תרומתו תרומה...

כתב השו"ע [סימן של"א ס"ל] "חמשה אם תרמו אין תרומתן תרומה; חרש, שוטה וקטן ועובד כוכבים שתרם של ישראל, אפילו ברשותו, והתורם שאינו שלו, שלא ברשות הבעלים; אבל התורם משלו על של אחרים, הרי זה תרומה ותיקן פירותיהם, וטובת הנאה שלו שנותנה לכל כהן שירצה". עכ"ל.

דתנן הממאנת, והשנייה, ואיילונית - אין להן כתובה, אבל יוצאה בגט, וקטנה - יש לה כתובה...

כתב השו"ע [סימן קט"ז ס"ה] "הממאנת, אין לה מנה ומאתים אבל יש לה תוספת; וחייב לזונה ולפדותה כל זמן שהיא תחתיו ואוכל פירותיה, אבל אם הלך למדינת הים ולותה למזונותיה או לפדיונה ואח"כ מיאנה, אינו חייב לשלם אף על פי שאכל פירותיה, ואפילו הם בעין". עכ"ל.

עוד כתב השו"ע [סימן קט"ז ס"ד] "שניה, בין הכיר בה בין לא הכיר בה, דינה כדין חייבי לאוין שלא הכיר בה; חוץ מנכסי צאן ברזל ונכסי מלוג, שדינה בהם ככל הנשים". עכ"ל.

עוד כתב השו"ע [סימן קט"ז ס"ג] "איילונית, אם הכיר בה, הרי היא ככל הנשים ויש לה כתובה ותנאי כתובה, וכן זוכה הבעל במה שזוכה בשאר הנשים. ואם לא הכיר בה, דינה כדין חייבי לאוין שלא הכיר בה".

עוד כתב השו"ע [סימן קט"ז ס"ו] "קטנה היוצאת בגט דינה כגדולה היוצאת בגט".

חרש ושוטה שנשא פקחות, אף על פי שנתפקח החרש ונשתפה השוטה - אין להם עליהם כלום, רצו לקיימן - יש להם כתובה...

הקשה הנמוקי יוסף דהא אמרינן אסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה ותירץ דהתם הוא בפקחים דבני כתובה נינהו וכי לא כתביה נראה בעילתם כבעילת זנות אבל בחרשים דלאו בני מיכתב נינהו לא קפדא עליה ואע"ג דאיהי פקחת.

והנה מבואר בגמ' דאם ב"ד כתבו לפקחת שנשאת לחרש כתובה יש לה כתובה.

וכתב הב"י שנראה מדברי הרמב"ם [הל' אישות פ"א ה"ו] שזהו דוקא כשב"ד השיאוה אבל אם אחרים שהם לאו ב"ד השיאוה אין לה כתובה. וכן נראה מדברי הנמוקי שכתב דאע"ג שחכמים לא תיקנו לה כתובה מ"מ ב"ד רשאים לכתוב לה כתובה כיון שהם אביהם של חרשים ואם הם רואים שהחרש

לא מוצא אשה בלי שיכתבו לה כתובה על נכסיו הם רשאים לכתוב לה כשם שהם מפקחים על שאר עניניו.

וכתב הנמוקי יוסף בשם הריטב"א שיש ללמוד מכאן ליתומה קטנה שיש רשות לב"ד לפסוק על נכסיה נדוניה הראויה לה לינשא לבעל ההגון לה וגם יכולים לקיים על נכסיה שאם תאמן תפסיד את הנדוניה כיון שזה תקנתה שבכך היא תוכל למצוא בעל הגון לה.

עוד כתב הנמוקי דבקטן ושוטה שאין להם נישואין אין רשות לב"ד לכתוב עליהם כתובה דנישואין אין כאן כתובה אין כאן.

כתב השו"ע [סימן ס"ז ס"י] "חרש או שוטה שנשא נשים, אף על פי שנתפקח החרש ונשתפה השוטה, אין לנשיהם עליהם כלום; רצו לקיימה אחר שהבריא, יש להן כתובה, וכתובתן מנה. ואם ב"ד הם שהשיאו החרש וכתבו לה כתובה על נכסיו, נוטלת כל מה שכתבו לה ב"ד; אבל השוטה, אין ב"ד משיאין אותו".

ופקח שנשא חרשת או שוטה, אפי' כתב לה מאה מנה - כתובתה קיימת, מפני שרצה לזקק בנכסיו...

ומבואר בגמ' שזהו דוקא אם רצה אבל אם לא רצה לא דא"כ מימנעי ולא נסבי לה.

וכתב הרמב"ם [הל' אישות פ"א ה"ד] שכשם שאין לה כתובה כך אין לה מזונות ולא תנאי מתנאי הכתובה.

כתב השו"ע [סימן ס"ז ס"ט] "נשא חרשת או שוטה, וכתב לה מאה מנה, כתובתה קיימת מפני שרצה להזיק נכסיו".

א"ר יצחק: דבר תורה שוטה מתגרשת, מידי דהוה אפקחת בעל כרחיה, ומה טעם אמרו אינה מגורשת? שלא ינהגו בה מנהג הפקר...

ואמרינן בגמ' דזהו כשיודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה אבל אם אינה יודעת לשמור גיטה אינה מתגרשת מדאורייתא.

כתב הטור [סימן ק"י] "לפיכך קטנה מתגרשת אף על פי שאין בה דעת אפילו אם קבל אביה קדושיה שהן דאורייתא או חרשת שנתקדשה כשהיתה פקחת ונתחרשה, אבל נשתטית שאינה יודעת לשמור עצמה לא יוציאנה אפי' אם יודעת לשמור גיטה שעשו בה תקנת חכמים כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר לפי שאין בה דעת לשמור את עצמה וכתב הרמב"ם לפיכך מניחה ונושא אחרת ומאכילה ומשקה משלה ואין מחייבין אותו בשאר וכסות ועונה שאין כח בבן דעת לדור עם השוטים ואינה חייב לפדותה ולרפאותה ואם גירשה הרי זו מגורשת ומוציאה מביתו ואינו חייב עוד ליטפל בה ע"כ ומדברי הרמ"ה יראה שחייב במזונותיה שהוא כתב שאפילו גירשה שחייב במזונותיה וכל תנאי כתובה לבד מתשמיש המטה שאסור דאי אמרת פטור מה הועילו חכמים

בתקנתן ועוד כיון דאמור רבנן לא יוציא לא מצי מפיק לה ולא גרעה ממגורשת ואינה מגורשת דבעלה חייב במזונותיה ע"כ וא"כ כ"ש כל זמן שלא גירשה שחייב בכל וגם על מה שפטרו מלרפאותה. עכ"ל.

כתב השו"ע [סימן קי"ט ס"ו] "יכול לגרשה בלא דעתה [ואפילו אין לו לשלם לה הכתובה ונדונייתה, אינה יכולה לעכב משום זה הגירושין, אלא תתגרש ותתבע אותו מה שחייב לה. וכל זה מדינא, אבל ר"ג החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה, אם לא שעברה על דת, וכמו שנתבאר לעיל סי' קט"ו. ואפי' אם רוצה ליתן לה הכתובה, אין לגרשה בזמן הזה שלא מדעתה. עבר וגירשה בעל כרחא, בזמן הזה, ונשאת, שוב אין האיש נקרא עבריין. גירשה מדעתה, ונמצא פסול בגט, יכול אחר כך לגרשה בעל כרחא. נולדו בה מומין, ע"ל סוף סימן קי"ז אם יכול לגרשה בעל כרחא. יש אומרים דבמקום מצוה יכול לגרש אשתו בעל כרחא או מתירים לו לישא שתי נשים – הגהת הרמ"א]. לפיכך קטנה מתגרשת אף על פי שאין בה דעת גמורה, אפילו אם קבל אביה קדושה שהם דאורייתא, או חרשת שנתקדשה כשהיתה פקחת, ונתחרשה; אבל אם נשתתית, ואינה יודעת לשמור עצמה, אינו מוציאה עד שתבריא, שלא ינהגו בה מנהג הפקר. לפיכך מניחה, ונושא אחרת ומאכילה ומשקה משלה. ואין מחייבים אותו בשאר כסות ועונה ואינו חייב לרפאותה [וי"א דחייב במזונותיה ורפאותה וכן פסק לעיל סימן ע' ס"ד וכן עיקר – הגהת הרמ"א], ולא לפדותה. ואם גירשה, מגורשת והוא שתהיה יודעת לשמור גיטתה. [וי"א דאפי' בדיעבד אינה מגורשת אבל בעתים שוטה ובעתים חלומה, וגירשה בעת חלימתה מפני שהיה נראה שתשאר כך, לא מהדרין עובדא – הגהת הרמ"א] ומוציאה מביתו ואינו חייב לחזור וליטפל בה".

וכתב הב"ש [].

אמר רבא, מעדותו של רבי יוחנן בן גודגדא: אמר לעדים ראו גט זה שאני נותן, ואמר לה כנסי שטר חוב זה – הרי זו מגורשת; מי לא אמר רבי יוחנן בן גודגדא לא בעינן דעתה? הכא נמי לא בעינן דעתה...

דף קי"ד

אלמא קסבר קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו...

סוגיא דקטן אוכל נבילות

כפי המבואר בסוגיין רבי פדת עשה מעשה בקטן אוכל נבילות אף באיסור דאורייתא דס"ל שאין ב"ד מצווין להפרישו אולם רבי יוחנן מספק"ל אם קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו או לא.

עוד מבואר בסוגיין דבאיסור דרבנן לכו"ע אין ב"ד מצווין להפרישו.

עוד מבואר בסוגיין דבעושה ע"ד אביו אסור.

עוד מבואר בסוגיין דלהספות לקטן איסור בידים לכו"ע אסור.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם [הל' שבת פכ"ד ה"א] כתב "קטן שעשה בשבת דבר שהוא משום שבות כגון שתלש מעציץ שאינו נקוב או טלטל

בכרמלית אין בית דין מצווין להפרישו, וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו". עכ"ל.

ודקדק הטור [או"ח סימן שמ"ג] מדברי הרמב"ם דס"ל שאם הקטן עושה איסור דאורייתא מצווין ב"ד להפרישו.

והקשה הטור שהרי בסוגיין מבואר דרבי יוחנן עבד מעשה כשנאבדו לו המפתחות של בית המדרש על ידי קטן ומבואר דדעת רבי יוחנן שקטן האוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו והא דמוקמינן בסוגיין באיסורים דרבנן הוא רק לדחות את הראיות אבל דברי ר' יוחנן לא נדחו דס"ל שקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ואף באיסור תורה וא"כ למה כתב הרמב"ם שרק אם עשה בשבת דבר שהוא משום שבות אין ב"ד מצווין להפרישו.

והבית יוסף הוסיף להקשות בשם המגיד משנה ממ"ש הרמב"ם [הל' שבת פ"ב ה"ז] "נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שבייתתו עלינו, אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו, והוא שיהיה עושה על דעת אביו, אבל מדעת עצמו אין בית דין מצווין עליו להפרישו, ובדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד". עכ"ל.

ומוכח מדברי הרמב"ם שאם אין הקטן עושה ע"ד אביו אין ב"ד מצווין להפרישו ואף בכיבוי דאורייתא וזה סותר את מה דברי הרמב"ם הקודמים שבאיסור דאורייתא ב"ד מצווין להפרישו.

עוד הקשה הב"י ממ"ש הרמב"ם [הל' מאכלות אסורות פ"ז הכ"ז] "קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות, או שעשה מלאכה בשבת אין בית דין מצווין עליו להפרישו לפי שאינו בן דעת, במה דברים אמורים בשעשה מעצמו, אבל להאכילו בידים אסור ואפילו דברים שאיסורן מדברי סופרים, וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפילו בדברים שהן משום שבות". עכ"ל.

ומוכח מדברי הרמב"ם שאף במאכלות אסורות או במלאכה בשבת שהוא איסור דאורייתא אין ב"ד מצווין להפרישו וקשה כנ"ל.

וכתב הב"י ששמע לתרץ בשם הרב הגדול מהר"ר יוסף פאסי ז"ל שדעת הרמב"ם היא שהב"ד אינן מצווין להפרישו ואף באיסור תורה אולם אביו חייב להפרישו ואף הב"ד אם רואים באביו שאין מוחה בידו באיסור תורה חייבים למחות באביו אולם באיסור דרבנן אין הב"ד חייבין למחות באביו. *

א ולא נתפרש בהדיא בדברי הב"י אם אביו חייב להפרישו אף באיסור דרבנן ורק הב"ד אינם חייבים למחות באביו באיסור דרבנן או דילמא אף אביו אינו חייב להפרישו באיסור דרבנן ומצד הסברא נראה דכיון שמבואר ברמב"ם דהטעם שאביו חייב להפרישו הוא משום "חנוך לנער" מ"ל איסור דאורייתא מ"ל איסור דרבנן הרי ידוע דמצות חינוך הוא אף במצות דרבנן ורק הב"ד אינם מחויבים למחות באביו באיסור דרבנן

ודבר זה מבואר ברמב"ם [הל' מאכלות אסורות פי"ז הכ"ח] שכתב "אף על פי שאין בית דין מצווין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה שנאמר חנוך לנער על פי דרכו וגו'". הרי שעל אביו מוטל לחנכו וכיון שעל אביו מוטל לחנכו אם אביו אינו עושה כן צריכים הב"ד למחות באביו.

ובזה אתי שפיר דמ"ש הרמב"ם דקטן שעשה דבר שאסור משום שבות אין ב"ד מצווין להפרישו לא בא לומר שאם עשה דבר שהוא איסור מדאורייתא ב"ד מצווין להפרישו אלא קאי אסיפא שאמר "וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו" ואהא קאמר הרמב"ם דזהו דוקא באיסור דרבנן אבל באיסור דאורייתא מוחין ביד אביו כיון שאביו מחויב למונעו ולא מונעו. ומ"ש הרמב"ם "אין ממחין בידו" אין פירושו בידו של הבן דזה לעולם לא ממחין בידו ואף באיסור דאורייתא אלא אין ממחין בידו של האב קאמר ובה באיסור דאורייתא ממחין בידו של האב.

ובעיקר הדבר המבואר בטור דרבי יוחנן ס"ל דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו והמעשה במפתחות היה ברבי יוחנן כתב הב"י דבנוסחי דידן מבואר שהמעשה הנ"ל היה עם רבי פדת והוא דס"ל דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו אבל רבי יוחנן מספק"ל.

ולפי הנוסחאות שלנו היה אפשר לומר דלהלכה קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו דכיון דרבי יוחנן נסתפק בדבר זה אין לפסוק הלכה בהחלט שאין ב"ד מצווין להפרישו.

וכתב הב"י שלפי"ז יתיישבו דברי הרי"ף והרא"ש דהנה על המשנה בשבת [דף קכ"א ע"א] דקטן שבא לכבות אין ב"ד שומעין לו אמרינן בגמ' שמעת מינה קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו ומתריצין אמר רבי יוחנן בעושה ע"ד אביו. והרי"ף והרא"ש השמיטו אוקימתא זו ומשמע דס"ל דאפילו בלא עושה ע"ד אביו אסור והטעם משום שהם פוסקים לחומרא דקטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו כיון שרבי יוחנן מספק"ל בדין זה ומה שאמר רבי יוחנן בעושה ע"ד אביו לא משום דס"ל דקטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו אלא זיל הכא קמדחי לה זיל הכא קמדחי לה כדאמרינן בסוגיין.

וכתב הב"י שכן נראה מדברי הרא"ש [שבת פ"א סימן א'] שכתב שאפילו במקום שהשני יכול לעשות איסור והאחד מסייע לו איכא איסור דרבנן דלא גרע מקטן אוכל נבילות שב"ד מצווין להפרישו ומשמע מדברי הרא"ש שפוסק הלכה דקטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו.

וצ"ע עוד בזה. ובמשנ"ב ס"ק ד' כתב בשם האחרונים שאף באיסור דרבנן אביו חייב לגעור בו ולהפרישו אלא שאין ב"ד מוחין ביד אביו.

ב ושמא אפשר לדחות דכוונת הרא"ש היא רק להוכיח מהמ"ד דס"ל קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו דכל שכן גדול ואף דאנן לא ס"ל הכי אלא פסקינן דאין ב"ד מצווין להפרישו

ומכל מקום כתב הב"י דיש לדחות דהטעם שהרי"ף והרא"ש לא הזכירו את האוקימתא שהקטן עושה על דעת אביו משום שאפשר שהם מפרשים שאין זה אוקימתא אלא ס"ל דכל קטן המכבה בודאי עושה על דעת אביו.

נמצא שבדעת הרי"ף והרא"ש מצדד הב"י דס"ל קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו אך לא החליט כן הב"י אך מדברי הרמב"ם והטור מבואר דנקטו בפשיטות דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו וכן כתב הרמב"ן בפרשת אמור [ויקרא כ"א א'].
בדין קטן בטומאה

נחלקו הרמב"ם והטור בדין קטן בטומאה דהנה הטור נ"י"ד סימן שע"ג] כתב בשם הרמב"ם שאין הגדולים מוזהרין אלא שלא לטמאות את הקטנים אבל אם בא ליטמא מעצמו אין ב"ד מצווין להפרישו והטור חלק עליו וכתב שצריכין להפרישו וכתב שכן משמע מהלשון "להזהיר גדולים על הקטנים" משמע שצריך להזהירם שלא יטמאו.

והקשה הב"י על הטור שהרי בסוגיין מבואר להדיא דלמ"ד קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו הא דאמרינן להזהיר גדולים על הקטנים הוא לענין שלא לטמאותם בידיים אבל אין ב"ד מצווין להפרישם וכדברי הרמב"ם.

ותירץ הב"י דדעת הטור היא דכל זה רק להו"א של הגמ' דאז הגמ' סברה שאם לגבי טומאה ב"ד מצווין להפרישו יש ללמוד מזה אף לשאר ענינים אבל כיון שבמסקנת הסוגיא אמרינן דתלתא קראי כתיבי חד גבי דם חד גבי שקצים וחד גבי טומאה סובר הטור דהם ג' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין ואמרינן דאף שבכל התורה אין ב"ד מצווין להפרישו בהנך ג' דברים ב"ד מצווין להפרישו ובה מעמידים את כל הברייתות כפשוטן ואין צריך לומר שהאיסור הוא רק ליתן לו ולטמאו בידיים זהו דעת הטור אולם הרמב"ם ס"ל דכיון שהגמ' עושה בג' פסוקים אלו צריכותא א"כ אין זה בגדר ג' כתובים הבאים כאחד דאין מלמדין ובע"כ צ"ל דאף בג' אלו הדברים אין ב"ד מצווין להפרישו והאיסור הוא רק שלא ליתן לו ולטמאו בידיים אולם הטור ס"ל דאף שהגמ' עושה צריכותא הוא לאו דוקא דבאמת אין צריך את ג' הפסוקים האלו לגמרי והאריך בזה הב"י איך אפשר ללמוד מהשני עיי"ש.

וכדברי הטור כן מבואר בנמוקי יוסף [הל' טומאה דף א' ע"א ד"ה תניא] דטומאה שאני.

וכדעת הרמב"ם שאין חילוק בין טומאה לשאר התורה ובהכלל אין ב"ד מצווין להפרישו כן הוא נמי דעת הרמב"ן [שם בפרשת אמור] וכן הוא דעת הסמ"ג [ל"ת ס"ה].

זהו דוקא לענין להפריש קטן אבל לענין לסייע לגדול לכו"ע אסור ומכל מקום לשון הרא"ש שאמר בפשיטות דב"ד מצווין להפרישו ולא הזכיר דזה רק שיטה אחת משמע יותר דהכי ס"ל להלכה וכמ"ש הב"י.

נתבאר לעיל דשיטת הרמב"ם דאף שקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו מכל מקום אביו מצווה להפרישו ואיכא חילוק בין ב"ד לאביו.^ג

אולם התוס' [שבת דף קכ"א ע"א ד"ה שמע מינה] כתבו דהא דאמרינן קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו מיירי בקטן שלא הגיע לחינוך אבל בקטן שהגיע לחינוך כיון שחייב לחנכו כל שכן שחייב להפרישו שלא יעשה עבירה.

וכתב הב"י שמשמע מדברי התוס' שאין להם חילוק בין אביו לבין ב"ד.

וברשב"א [בסוגיין ד"ה ר' יוחנן] מבואר דקטן אוכל נבילות אף אביו אינו חייב להפרישו ואף אם הגיע לחינוך והוכיח כן מהא דאמרינן בן חבר שרגיל לילך אצל אביו אמו עם הארץ וכו' ומשמע שגם אביו אינו מחויב להפרישו. וכן משמע בנדה [דף מ"ו ע"ב] ובגיטין [דף נ"ה ע"א] משמע דקטן אוכל נבילות אף אם הגיע לחינוך אין ב"ד מצווין להפרישו וכן בנדה [דף מ"ו ע"ב] משמע שאף מופלא הסמוך לאיש אין ב"ד מצווין להפרישו למ"ד דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ואף שהוא ודאי הגיע לחינוך. וכתב הרשב"א דשמא נאמר דמצות חינוך הוא רק למצות עשה ולא למצות לא תעשה ולכן אין אביו מחויב להפרישו. ועיין היטב בהערה [אות ד'] למטה.

וכתב הב"י שלפי דעת הרמב"ם הנ"ל דס"ל שיש חילוק בין אביו לב"ד ס"ל דמצות חינוך היא אף על מצות לא תעשה

ג ומכל מקום לא נתבאר בדעת הרמב"ם אם הא דאביו חייב להפרישו הוא רק מגיל חינוך וכדעת התוס' או אף בקטן ממש אביו חייב להפרישו וסתמות דברי הרמב"ם שלא הזכיר דדוקא בשהגיע לחינוך צריך אביו למונעו משמע דאף בשלא הגיע לחינוך ממש אביו חייב להפרישו ואפשר דאינו מוכרח וצ"ע. שו"ר במשנ"ב [ס"ק ג'] כתב להלכה דהחויב למונעו הוא מזמן שאפשר ללמד אותו שדבר זה אסור אבל לפני כן אין צריך למונעו אבל אף לפני כן אסור ליתן לו בידים. ד נראה דרוצה לומר דס"ל דבקטן שהגיע לחינוך אף ב"ד חייבין להפרישו וצ"ע מנ"ל לומר כן בדעת התוס' הא שפיר י"ל דרק אביו מחויב להפרישו שהרי התוס' למדו כן ממה שאביו חייב לחנכו ולא מצינו שב"ד חייבין לחנכו אלא אביו וצ"ע.

עוד נראה בב"י שהשווה את דעת התוס' לדעת הרשב"א וצ"ב דלכאורה דעות חלוקות הם דהתוס' ס"ל דבשהגיע לחינוך אביו מחויב להפרישו והרשב"א ס"ל דאף בהגיע לחינוך אין אביו מחויב להפרישו. ונראה דודאי גם הב"י ס"ל דהם דעות חלוקות אלא דס"ל דבין התוס' ובין הרשב"א ס"ל דאין חילוק בין אביו לב"ד אלא דהתוס' ס"ל דבשהגיע לחינוך גם הב"ד מצווין להפרישו והרשב"א ס"ל דבשהגיע לחינוך אף אביו אינו מחויב להפרישו אבל שניהם ס"ל דאין חילוק בין אביו לב"ד ולאפוקי מהרמב"ם שמחלק בין אביו לבית דין ודוק.

אולם היא רק על אביו אבל הב"ד אין מחויבין להפרישו אף אם הגיע לחינוך.

איסור דרבנן

כתב הר"ן [יומא דף א' ע"א] דאף שלכו"ע אין להספות איסור לקטן זהו באיסור דאורייתא אבל איסור דרבנן כל שהוא לצרכו של קטן מספין לו בידים ואע"פ שהגיע לחינוך וכן כתב הרשב"א [שם ובשבת דף קכ"א ע"א ד"ה שמעת] אך בתשובה [ח"א סימן צ"ב] כתב שלא אמר כן אלא להלכה ולא למעשה.

ודעת הרמב"ם [הל' מאכלות אסורות פי"ז הכ"ז] שלהאכילו בידים אסור אפילו דבר שאיסורו מדברי סופרים וכן אסור להרגילו לחילול שבת ומועד ואפילו בדברים שהם משום שבות.

פסק הדין להלכה

להלכה כתב השו"ע [סימן שמ"ג ס"א] "קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לגעור בו להפרישו [מאיסור דאורייתא – הגהת הרמ"א] ולהאכילו בידים אסור אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים; וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפילו בדברים שהם משום שבות".

וכתב הרמ"א "וי"א דכל זה בקטן דלא הגיע לחינוך, אבל הגיע לחינוך צריכים להפרישו. וי"א דלא שייך חינוך לבית דין, אלא לאב בלבד. וקטן שהכה את אביו או עבר שאר עבירות בקטנותו, אף על פי שא"צ תשובה כשיגדל, מ"מ טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה, אף על פי שעבר קודם שנעשה בר עונשין". עכ"ל.

ומבואר דהשו"ע פסק להלכה שאין ב"ד מצווין להפרישו וכדעת הרמב"ם והטור.

וכתב המשנ"ב [ס"ק א'] דהוא הדין שאר איסורים וחילול שבת אין צריך להפרישו אך זה רק כשעושה בשביל עצמו אבל כעושה בשביל אביו צריך למחות בידו.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק ב'] שיש אומרים שמצות חינוך הוטלה גם על האם.

ומה שכתב הרמ"א שאביו מצווה לגעור בו ולהפרישו מאיסור דאורייתא כתב המשנ"ב [ס"ק ג'] בשם האחרונים שגם באיסור דרבנן אביו חייב לגעור בו ולהפרישו אלא שאם לא עשה כן אין ב"ד מוחין ביד אביו משא"כ באיסור דאורייתא צריכים הב"ד למחות ביד אביו.

ובשם הגר"א כתב שיש חילוק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן שבאיסור דרבנן פעמים אין צריך האב להפרישו ואף ליתן לו לכתחילה מותר כגון שהוא צריך לכך וכגון רחיצה וסיכה ביוהכ"פ.

עוד כתב המשנ"ב וז"ל "ופשוט דאם שמע לבנו ובתו הקטנים שהם מדברים לשה"ר מצוה לגעור בהם ולהפרישם מזה וכן ממחלוקת ושקר וקללות ובעו"ה כמה נכשלין בזה

שהם מניחין לבניהם לדבר לשה"ר ורכילות ולקלל ונעשה מורגל בזה כל כך עד שאפילו כשנתגדל ושומע שיש בזה איסור גדול קשה לו לפרוש מהרגלו שהורגל בזה שנים רבות והיה הדבר אצלו בחזקת היתר". עכ"ל.

ובגדר גיל חינוך כתב המשנ"ב "ודע דשעור החינוך במ"ע הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו בכל דבר לפי ענינו כגון היודע מענין שבת חייב להרגילו לשמוע קידוש והבדלה היודע להתעטף כהלכה חייב בציצית וכו"ל בסימן י"ז וכן כל כיו"ב בין במ"ע של תורה בין בשל ד"ס אבל החינוך בל"ת בין של תורה בין של דבריהם הוא בכל תינוק שהוא בר הבנה שמבין כשאומרים לו שזה אסור לעשות או לאכול אבל תינוק שאינו בר הבנה כלל אין אביו מצווה למנעו בע"כ מלאכול מאכלות אסורות או מלחלל שבת אפילו באיסור של תורה כיון שאינו מבין כלל הענין מה שמונעו ומפרישו וכן אם הוא כהן אין צריך להוציאו מבית שהטומאה בתוכו וא"כ הוא בר הבנה אזי מצוה על אביו להוציאו כדי להפרישו מן האיסור מחמת מצות חינוך. ולהכניסו בבית שטומאה בתוכו וכן לספות לו בשאר איסורים אסור אפילו בתינוק שאינו בר הבנה עדיין וכמו שנכתוב לקמיה ומ"מ אשת כהן מעוברת שקרבו ימיה ללדת מותרת ליכנס לכתחלה באהל המת דאף שנראה לנו שודאי תלד שם ולד ושמא יהיה זכר ויטמא שם אפ"ה מותר דס"ס הוא שמא יהיה נקבה ושמא יהיה נפל". עכ"ל המשנ"ב.

ובהא דלהאכילו בידים אסור כתב המשנ"ב [ס"ק ד'] שהאיסור הוא לכל אדם ואפילו אם הוא לאו בר הבנה כלל. וכתב עוד "ודבר זה הוא אסור מן התורה וילפינן לה מדכתיב בשרצים לא תאכלום וקרא יתירא הוא וקבלו חז"ל דר"ל לא תאכילום לקטנים וכן בדם כתיב כל נפש מכם לא תאכל דם וקבלו חז"ל דר"ל לא תאכיל לקטנים וכן בטומאת כהנים כתיב אמור ואמרת ואחז"ל אמור לגדולים שיאמרו לקטנים. והנה משלש מצות אלו אנו למדין לכל התורה כולה דכל איסורי תורה אסור להאכילם או לצוותם שיעברו. ולכן אסור ליתן לתינוק דבר מאכל של איסור אפילו לשחוק בו שמא יאכלנו דהוי כמאכילו בידים". עכ"ל.

ובדין אמירה לעכו"ם שיתן דבר איסור לתינוק כתב המשנ"ב [ס"ק ה'] "ולומר לאינו יהודי שיתן דבר איסור לתינוק ג"כ אסור וכמו בכל איסורין דאמירה לעו"ג אסור וכ"ש לומר לתינוק בעצמו שיאכל דאסור [אחרונים] ואם התינוק צריך לכך כגון שהוא קצת חולה מותר לומר לעו"ג להאכיל אותם אפילו בדבר שהוא אסור מן התורה וכן נוהגים בפסח שמצוים לעו"ג לישא התינוק אל ביתו ולהשקותו חמץ [וכן אם הוא צריך לשנות סתם יינם שהמים הדיק לו יצוה להעו"ג ליתן לו] ואם התינוק חולה וא"א לשאת אותו חוץ לבית יבקש מעו"ג שיתן להתינוק חמץ והעו"ג מביא החמץ ומעמידו בבית דהו"ל חמצו של עו"ג בבית ישראל דאינו עובר עליו בבל יראה ואז אפילו הולך העו"ג לפעמים יכול לצוות לקטן ליתן לזה לשתות אבל הוא לא יגע בו שמא יאכל ממנו כמ"ש סימן ת"מ אך בכל זה יזהר שלא יקדים לו דינר דע"ז יהיה קנוי לו החמץ [מ"א וש"א]. עכ"ל.

והדעה הראשונה שהביא הרמ"א ס"ל דבשהגיע לחינוך אף הב"ד מחוייבין להפרישו [והיא דעת התוס' כפי הבנת הב"י וכמו שנתבאר בזה לעיל].

וכתב המשנ"ב [ס"ק ז'] שהחיי אדם פסק שלענין איסורא דאורייתא יש להחמיר כדעה זו ועל כן אם הגוי רוצה להאכיל לקטן איסורא דאורייתא אף אחרים צריכים למחות אבל בדבר שאיסורו מדרבנן אין מוטל רק על האב.

כתב המשנ"ב [ס"ק ט'] "קטן שגנב או שהזיק ראוי לב"ד להכותו שלא ירגיל בה [וכן חבלה וביוש וכל דברים שבין אדם לחבירו ב"ד מצווין להפרישו שלא יארע תקלה על ידו] אבל אין צריך לשלם אם אין הגנבה בעין. וכ"ז מדינא אבל לפני משורת הדין בין שחבל בו בגופו או שהזיק לו בממונו צריך לשלם לו [ט"ז וח"א וכן משמע מהגר"א]. עכ"ל.

האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, שלום בינו לבינה ושלום בעולם, ובאה ואמרה מת בעלי - תנשא, מת בעלי - תתייבם. שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם, קטטה בינו לבינה ושלום בעולם, ובאתה ואמרה מת בעלי - אינה נאמנת...

ובגמ' לקמן [דף קט"ז ע"א] נחלקו אם באופן שהוא הרגיל את הקטטה נאמנת או לא.

ולהלכה כתב הרא"ש [סימן ו'] שעבדינן לחומרא וכן נראה מדברי הרי"ף שהשמיט מחלוקת זו ומשמע דבכל גוונא דאיכא קטטה אינה נאמנת וכן כתב המגיד משנה [הל' גירושין פ"ג ה"א].

וכתב הנמוקי יוסף [דף מ"ג ע"ב בדפי הרי"ף] שאפילו אם עד אומר בשעת הקטטה שראה אותו מת על מטתו אינו נאמן ובתשובת בנימין זאב מחלק בזה בין קטטה לקטטה.

בשלטי הגיבורים [אות א'] כתב דאם הניחה בעלה עגונה והלך והשתמד מקרי קטטה ואינה נאמנת.

והגמ' לקמן [דף קט"ז ע"ב] הסתפקה אם עד אחד בקטטה נאמן או לא

כתב השו"ע [סימן י"ז סמ"ח] "במה דברים אמורים, שהאשה נאמנת לומר: מת בעלי, כשיש שלום בינו לבינה ושלום בעולם. אבל אם יש קטטה בינו לבינה, כגון שאמרה: גרשתי בפני פלוני ופלוני, ובאו אותם העדים והכחישוה, [או שהמיר בעלה והניחה עגונה], ואח"כ הלכה היא ובעלה למדינה אחרת ובאה ואמרה: מת בעלי, אינה נאמנת. [ואפילו אמרה קברתיו]. אף על פי ששלום בעולם. ואפילו בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה, לא תנשא, שמא היא שכרה אותו, ואם נשאת לא תצא, שהרי יש לה עד. וכן אם היתה מלחמה בעולם, ובאה ואמרה: מת בעלי במלחמה, אינה נאמנת, אף על פי שיש שלום בינו לבינה תסמוך דעתה על דברים שרובן למיתה, ותאמר: מת, כגון שנהרגו הראשונים ואחרונים, שהיה בעלה באמצען, שהרי היא אומרת: מאחר שנהרגו אלו ואלו, נהרג הוא בכללן, לפיכך אינה נאמנת אפילו אומרת קברתיו. וי"א

שאם אמרה: קברתיו, נאמנת. ואם אמרה: מת על מטתו, נאמנת לדברי הכל.

וכתב הרמ"א "וה"ה כל שאומרות שמת או נהרג רחוק מן המלחמה, מהימני, דלא שייך לומר בדדמי אלא באומרת שמת או נהרג במלחמה ממש, אבל שלא במלחמה, אפילו הלך שם סמוך למערכת המלחמה לקנות שלל, נאמנת". עכ"ל.

אמר רבא רעבון גריעה ממלחמה, דאילו מלחמה - כי אמרה מת בעלי במלחמה הוא דלא מהימנא, הא מת על מטתו מהימנא, ואילו גבי רעבון - עד דאמרה מת וקברתיו. מפולת - הרי הוא כמלחמה, דאמרה בדדמי...

כתב השו"ע [סימן י"ז ס"ג] "היתה שנת רעבון ואמרה: מת בעלי, אינה נאמנת. [אפילו אמרה מת על מטתו - הגהת הרמ"א]. מת וקברתיו, נאמנת. וכתב הרמ"א "אמרה: מת בצמא, הוי כאלו אמרה מת ברעב". עכ"ל.

עוד כתב השו"ע [שם ס"ג] "האשה שאמרה: מת בעלי תחת המפולת, אינה נאמנת. וכן אם היה שילוח נחשים ועקרבין, ואמרה: נשכו נחש, או עקרב, ומת, אינה נאמנת; שמא תסמוך דעתה על רוב אנשים שמתו כך בנשיכה. ולכן דינם כמלחמה, וצריכה שתאמר: מת על מטתו, או שתאמר: קברתיו". עכ"ל.

דבר - אמרי לה: הרי הוא כמלחמה, ואמרי לה: אינו כמלחמה; אמרי לה הרי הוא כמלחמה, דאמרי בדדמי, ואמרי לה אינו כמלחמה, דסמכי אדאמרי אינשי: שב שנין הוה מותנא ואינש בלא שני לא אזיל...

הטור ורבינו ירוחם פסקו כדעת המחמיר בדבר והרמב"ם [הל' גירושין פ"ג ה"ז] פסק כדעת המיקל. וכתב המ"מ שטעמו הוא משום שפסק כלישנא בתרא.

כתב השו"ע [סימן י"ז נ"ה] "היה דבר בעולם ואמרה: מת בעלי, נאמנת". וכתב הרמ"א "וי"א דאינה נאמנת".

דף קט"ו

עיישנו עלינו בית, עיישנו עלינו מערה, הוא מת ואני נצלתי - אינה נאמנת...

כתב השו"ע [סימן י"ז ס"ב] "אמרה: עיישנו עלינו בית או מערה, הוא מת ואני נצלתי, אינה נאמנת; כשם שנעשה לה נס, כך נעשה לו".

נפלו עלינו עובדי כוכבים, נפלו עלינו ליסטים, הוא מת ונצלתי - נאמנת; התם כדרב אידי, דא"ר אידי: אשה, כלי זיינה עליה...

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף ג

אמרה: נפלו עלינו עובדי כוכבים, או לסטים, הוא נהרג ואני נצלתי, נאמנת; שאין דרכן להרוג הנשים, כדי שנאמר: כשם שניצלה היא כך ניצל הוא.

איבעיא להו: עד אחד במלחמה, מהו? טעמא דעד אחד מהימן - משום דמילתא דעבידא לאיגלווי הוא לא משקר, ה"נ לא משקר, או דלמא טעמא דעד אחד - משום דהיא גופא דייקא ומינסבא, והכא [כיון דזימנין דסניא ליה] - לא דייקא ומינסבא...

הרי"ף [דף מ"ב ע"ב] והרא"ש [סימן ב' ג'] כתבו שאע"ג שהבעיא לא נפשטה כאן מכל מקום אפשר לפושטה מהא דאמרינן [דף קכ"א ע"א] גבי מים שאין להם סוף דעל פי עד אחד משיאין את האשה ויש ללמוד מזה דהוא הדין שמישיאין את האשה על פי עד אחד במלחמה והוא שיאמר קברתיו וכן פסק הרמב"ם [הל' גירושין פ"ג ה"ט] ומכל מקום כתב הרמב"ם דזהו דוקא כשאמר קברתיו אבל אם לא אמר קברתיו לא תנשא ואם נשאת לא תצא.

והמרדכי [סימן פ"ח] כתב בשם הר"ח והראב"ן גבי עד אחד במלחמה דכיון שהוא עומד בתיקו ה"ל ספק דאורייתא ולחומרא ומיהו הראב"ה [סימן תת"ק] פסק דאם נשאת לא תצא וראיה מכך שהגמ' דימתה את זה למים שאין להם סוף.

כתב השו"ע [סימן י"ז ס"ג] "עד אחד אמר ראיתי שמת במלחמה או במפולת או שנטבע בים הגדול ומת, וכיצא בדברים אלו שרובם למיתה, אם אמר: קברתיו, נאמן ותנשא על פיו. ואם לא אמר: קברתיו, לא תנשא, ואם נשאת לא תצא". עכ"ל.

וכתב הח"מ שצריך שיששה כדי שתצא נפשו דאי לאו הכי חוששים שעלה מן הים מיד אולם אם שהה כדי שתצא נפשו אין חוששים שמא גלי אשפלוהו או שנזדמן לו דף שהוא חשש רחוק ולכן לא תצא.

וכתב הב"ש [ס"ק צ"ט] שבעד אחד חיישינן שמא אומר בדדמי ולכן צריך לומר קברתיו ואם נטבע במים שאין לו סוף צריך שיהא לו בו סימן מובהק.

יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי הוה קאזיל מקורטבא לאספמא ושכיב, מי חיישינן לתרי יצחק או לא? אביי אמר: חיישינן, רבא אמר: לא חיישינן...

ומבואר ברש"י [ד"ה רבא] שהספק הוא היכן שלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון בעיר אחת אבל אם הוחזקו חיישינן. וכן כתב הראב"ד בהשגות [הל' גירושין פ"ג ה"ד].

וכתב המגיד משנה שאף בהוחזקו אם ידוע שהאחר קיים משיאין את אשתו של זה אבל אם היו כאן ב' ואין ידוע באחד מהם שהוא חי בודאי אין משיאין את אשתו של אחד מהם ואם נישאת תצא וה"ל ספק אשת איש.

והתוס' [ד"ה יצחק] כתבו דמיירי דלא הוחזקו תרי יצחק ובשכיחי שיירתא דאי לא שכיחי שיירתא ולא הוחזקו אין לחוש ואי שכיחי שיירתא והוחזקו תרי יצחק גם רבא היה חושש.

ובגיטין [דף כ"ז ע"א] איכא תרי לישנות אם צריך לחשוש אף בשלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון ופסק הרי"ף [ב"מ דף י"ע ב] לחומרא כלישנא בתרא דאף בלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון יש לחוש וכתב הרא"ש [גיטין פ"ג סימן ג'] שלכאורה קשה שכאן הרי"ף פסק להקל כדעת רבא דאין לחוש לתרי יצחק בלא הוחזקו ושם פסק להחמיר ותירץ הרא"ש דשם מיירי לענין אם הגט כשר כיון שאפשר להביא גט אחר אין סומכים על הגט הזה וחוששים לשני יוסף בן שמעון ואף אם לא הוחזקו שני יוסף בן שמעון אבל כאן אם נחשוש לתרי יצחק תישאר האשה עגונה כל ימיה ולכן פסק הרי"ף להקל וכמו שמצינו קולות רבות שהקילו לענין עיגון וסמכו על החומר שהחמרתה בסופה דאשה דייקא ומינסבא.

להלכה כתב השו"ע [סימן י"ז ס"ח] "בא אחד ואמר לנו: אמרו ב"ד או אנשים: כשתלך למקום פלוני, אמור להם שמת יצחק בן מיכאל, ובא השליח ואמר לנו, והשליח אינו יודע מי הוא, הואיל ואנו יודעים פלוני הידוע בשם זה, הרי אשתו מותרת, וא"א שמא יצחק בן מיכאל אחר הוא שמת. והוא שלא הוחזקו שם ב' יצחק בן מיכאל, או כשהוחזקו שנים וידוע שאחד קיים".

והרמ"א כתב "וי"א דכל זה דוקא שהזכיר העד שם עירו, אבל אם לא הזכיר שם עירו, אף על פי שידועין שנאבד אחד, לא מהני אף על פי שהזכיר שמו. ויש מקילין. וי"א דבמקום שמזכיר שמו לבד, בעינן שיזכיר עירו. אבל אם מזכיר שמו ושם אביו, לא בעינן שיזכיר שם עירו. ובמקום שיש אומדנות והוכחות שזה הוא, יש להקל ולסמוך אמאן דאמר דלא בעינן שיזכיר שם עירו". עכ"ל.

ומבואר באחרונים [ח"מ וב"ש] א. בלא הוחזקו ב' יוסף בן שמעון מותרת אפילו שכיחי שיירות. הוחזקו אסורה אפילו לא שכיחי שיירות שיותר יש לחוש בהוחזקו ולא שכיחי מלהיפך. אבל בגט בעינן תרתי לטיבותא דאפשר לכתוב אחר והכא הקילו משום עיגונא. [ח"מ בדעת הרא"ש]. ב. כאן היא אסורה רק בתרתי לריעותא משום עיגונא משא"כ בגט [טור בדעת הרא"ש והרי"ף]. ג. בעינן תרתי לטיבותא ואם ידוע שהלך למקום שנמצא אמרינן כאן נמצא וכאן היה ומותרת וה"ה בגט. [רמב"ן ורשב"א].

ולדעת המתירים בהוחזקו דעת הפרישה שרק בהוחזקו בעיר אחרת אבל בעירו אסורה. והט"ז והח"מ מתירים גם בעירו ומיירי שידוע שאחד הלך למקום שנמצא והשני לא ידענו מה היה לו. וכתב הב"ח שאם אחד יצא מקרוב והשני יצא מזמן ומעידין שנהרג בעת הליכתו מותרת דלא חיישינן שזה שהלך מזמן חזר ושוב יצא ובגט בכה"ג חיישינן לגמלא פרחא [וא"כ הוי כהוחזק והרי בגט בעינן תרתי לטיבותא וכן"ל] והכא משום עיגונא לא חיישינן [שהרי מטעם הוחזקו לבד לא אסורה].

דף קט"ז

אמר רבא אף לדידי דלא חיישינן הכא חיישינן דלמא בגמלא פרחא אזל אי נמי בקפיצה אי נמי מילי מסר...

באומרת גירשתני בפני פלוני ופלוני, ושאלנא, ואמרו: לא היו דברים מעולם.